

Imatge d'un dels tallers sobre massatge infantil desenvolupats durant la investigació.

Introduir el massatge a les escoles per millorar l'atenció als més menuts

Maria Femenias Andreu ha plantejat en la seva tesi doctoral, defensada a la UIB, l'elaboració d'un programa formatiu per a professionals de l'educació infantil i una proposta didàctica per integrar el massatge infantil en aquesta etapa educativa

Palma. Març de 2010

Cada vegada són més nombrosos els estudis que demostren els beneficis del massatge infantil i les bondats de l'estimulació tàctil en diferents aspectes del desenvolupament dels infants. Diferents especialistes han destacat que, des d'un punt de vista fisiològic –però sense ser considerat terapèutic–, el massatge millora el funcionament de pràcticament tots els sistemes corporals (nerviós, endocrí, immunològic, respiratori, circulatori, gastrointestinal i muscular). A més, també aporta plaer sensorial, reforça el vincle afectiu i té una important funció alliberadora de les tensions corporals i emocionals. Des d'aquesta perspectiva, Maria Femenias Andreu ha elaborat un programa formatiu per a professionals de l'educació infantil i una proposta didàctica general amb l'objectiu d'afavorir la introducció del massatge infantil en l'etapa educativa de 0 a 3 anys. El treball ha estat recollit en la tesi doctoral *El masaje infantil aplicado a la escuela: nuevas estrategias para la mejora de la calidad afectiva y emocional en atención temprana*, defensada a la Universitat de les Illes Balears i dirigida per Joan Jordi Muntaner Guasp.

Femenias parteix d'un plantejament teòric general que considera el massatge infantil en l'atenció primerenca –entesa com el conjunt d'intervencions dirigides a la població infantil de 0 a 6 anys i a l'entorn, que tenen com a objectiu donar resposta a les necessitats transitòries o permanents que presenten els nins amb trastorns en el desenvolupament o que tenen el risc de patir-ne– com una

Divulgació de la recerca – Universitat de les Illes Balears

estratègia clau per a la millora de la qualitat afectiva i emocional dels infants a les escoles infantils, la qual cosa l'ha portat a plantejar la necessitat d'una proposta didàctica integrada en el projecte curricular per al primer cicle d'educació infantil, que és l'eix central d'aquesta tesi.

Es parteix de la idea que les escoles infantils tenen per davant el repte de deixar enrere la concepció com a guarderies per a la custòdia i es converteixin en vertaderes escoles de la infància, de manera que contemplin l'atenció afectiva i emocional que els infants necessiten en la primera etapa de les seves vides. Per aquest motiu, la investigadora creu essencial que el col·lectiu de professionals d'educació infantil adquireixi uns coneixements bàsics sobre el massatge infantil i les implicacions que té, per la qual cosa ha plantejat el disseny d'un programa formatiu, n'ha registrat les valoracions de professionals i n'ha proposat l'aplicació posterior mitjançant el disseny d'una proposta didàctica general, que estableix les bases teòriques i pràctiques del massatge infantil en el marc escolar.

Massatge sobre la part superior del peu.

Les mans també reben la seva part d'atenció.

La investigació s'ha centrat en el tram de 0 a 3 anys, en un intent més de concedir la importància qualitativa que mereixen els primers anys de vida per al desenvolupament dels infants. Aquesta importància radica en el fet que, durant aquests tres primers anys, s'adquireixen funcions tan importants per a l'ésser humà com poden ser el control postural, les primeres manifestacions de comunicació i llenguatge, l'establiment de pautes elementals de convivència i el descobriment de l'entorn immediat, entre d'altres.

Els infants de 0 a 3 anys aprenen a través de la riquesa de les seves experiències motrius, manifesten una important necessitat sensitiva i tàctil i tenen una gran capacitat de processar la informació que els arriba a través del tacte. Per aquest motiu és important que l'escola infantil tingui en compte aquesta realitat fisiològica i emocional de la primera infància, etapa en la qual no és necessari raonar i en què els missatges arriben als infants des de la vivència corporal, la qual cosa fa del missatge infantil una estimulació tàctil clau basada en l'afecte i el respecte mutu.

S'ha de considerar que l'entrada a l'escola infantil suposa la separació momentània de les figures parentals i la immersió en un context diferent amb persones desconegudes. D'aquesta manera, el massatge infantil es converteix per als infants i els mestres en una eina fonamental que facilita i afavoreix l'acollida emocional necessària en aquests moments. A més, és una etapa essencial per a la construcció d'una base segura que proporcioni als infants una seguretat afectiva i emocional fonamental per al seu desenvolupament en tots els àmbits. Així, un dels beneficis més importants del massatge infantil és, segons l'autora, afavorir i reforçar el vincle afectiu entre pares i fills i també entre els mestres i els infants. Cal considerar que qualsevol persona que comparteix períodes prolongats de temps amb un infant influeix de forma decisiva en la seva autoimatge. En

Divulgació de la recerca – Universitat de les Illes Balears

el context escolar, el mestre o l'educador sol estar un nombre elevat d'hores al dia amb els infants, i n'esdevé un referent i una figura afectiva molt important. D'aquesta manera, l'escola infantil es converteix en un espai fonamental per a la relació i la comunicació que tenen com a protagonistes principals el nin, el seu grup d'iguals i el mestre. Finalment, davant la necessitat social d'establir un equilibri entre l'atenció individualitzada que es concedeix a cada infant i totes aquelles situacions que afavoreixen el sentiment de pertinença a un grup d'iguals, l'autora considera que el massatge infantil afavoreix i consolida aquest equilibri.

L'autora aprofità la participació en 24 cursos i tallers de massatge infantil per a pares i professionals de l'ensenyament infantil per validar o refutar les onze hipòtesis principals en què es basava la proposta d'introduir el massatge infantil a les escoles. Va treballar amb 426 persones (294 mestres i educadors, 64 pares, 53 nadons i 14 nins).

Beneficis del massatge infantil per a infants, pares i educadors

Fruit de la investigació realitzada entre els anys 1999 i 2008, Maria Femenias ha pogut constatar que nou d'aquestes hipòtesis eren vàlides. Pel que fa a les hipòtesis relatives als professionals de l'educació infantil, a partir de l'observació i de les enquestes posteriors realitzades als participants en els cursos i tallers, s'ha conclòs que, efectivament, els professionals de l'educació infantil valoraren positivament la proposta de formació sobre massatge infantil. Pel que fa a la segona hipòtesi, es comprovà que es complia en ambdós vessants: tant en la millora de la relació amb els infants com en la millora de la tasca docent. En el tercer cas, es compleix la millora de la interacció entre docents i pares, ja que s'observà que les interaccions entre ambdós col·lectius durant les sessions de massatge foren voluntàries i espontànies, la qual cosa suggereix la voluntat de col·laboració i relació amb els pares dels alumnes.

Per contra, no es pogué comprovar que la introducció del massatge infantil incrementàs la dedicació individualitzada dels mestres i educadors cap als alumnes, ja que no es registraren diferències significatives en la quantitat de temps dedicada abans i després de la realització de les sessions de massatge. Sí que es compleix, però, la cinquena hipòtesi, que fa referència al fet que el massatge infantil aportaria als educadors un millor coneixement del llenguatge corporal infantil.

Si centram l'atenció en les hipòtesis relatives al paper dels pares, s'ha comprovat que els cursos i tallers milloren la valoració dels progenitors sobre el seu rol en la relació amb els fills. També s'ha validat la setena hipòtesi, la qual cosa ha permès a l'autora afirmar que els cursos i tallers també milloren l'ambient de seguretat i confiança dels pares cap als educadors dels fills.

Finalment, i pel que respecta als infants, després d'haver examinat enregistraments en vídeo del comportament dels infants en l'àmbit de l'escoleta, s'ha comprovat que el massatge infantil millora la interacció dels al·lots amb els seus iguals en el marc escolar i ha tingut com a conseqüència una ampliació de les propostes de jocs i d'activitats que solen formar part d'una jornada escolar. Ara bé, no s'ha pogut comprovar que les sessions de massatge infantil hagin suposat un apropament afectiu dels menuts cap als educadors. Tot i que es registrà un increment en el nombre d'interaccions després d'haver-se dut a terme el projecte, la xifra no és significativa estadísticament. Ara bé, sí que s'ha validat la desena hipòtesi, relativa als efectes del massatge infantil sobre una millora de l'autoconeixement corporal dels infants, en la mesura que ha permès un coneixement global i segmentari del cos, un aspecte clau en la construcció de la identitat de l'infant.

Per acabar, s'ha validat l'onzena hipòtesi, que feia referència a un millor aprenentatge de conductes positives en l'àmbit escolar. Així, en el marc de la interacció entre els nins s'ha observat la importància de la comunicació per saber si volen o no rebre un massatge i on el volen, la

Divulgació de la recerca – Universitat de les Illes Balears

importància de les actituds de respecte, demanant permís entre ells per fer-se el massatge, i també la importància de les actituds d'escoltar per respondre de manera adequada a les demandes i negatives dels companys.

El treball a l'aula

Així doncs, una vegada comprovats els beneficis que pot suposar la introducció del massatge infantil –com una eina que permet ajudar a transmetre afecte, respecte, intimitat, confiança i seguretat en la relació dels infants amb les seves figures d'afecte, tant familiars com escolars–, la investigadora ha elaborat una proposta didàctica general com a eina específica dirigida als professionals de l'educació infantil.

La proposta didàctica, que s'ha basat en la tècnica del massatge infantil creada per Vimala Schneider, fundadora de l'Associació Internacional de Massatge Infantil (IAIM, en anglès), preveu la necessitat de tenir en consideració aspectes preliminars com ara la creació d'un ambient adequat per dur a terme la sessió amb l'establiment de rutines que aportin confiança, respecte, anticipació i seguretat. La seqüència del massatge proposat és la següent.

a) Cames:

1. Buidatge hindú.
2. Compressió i torsió.
3. Polze darrere polze.
4. Compressió dels dits.
5. Part superior del peu.
6. Cercles al turmell.
7. Buidatge suec.
8. Rodaments.
9. Moviment integrador.

b) Ventre:

1. Mans que reposen.
2. Sínia.
3. Sol i Lluna.
4. Moviment integrador.

c) Pit:

1. Mans que reposen.
2. Obrir un llibre.
3. Papallona.
4. Moviment integrador.

d) Braços i mans:

1. Mans que reposen.
2. Buidatge hindú.
3. Compressió i torsió.
4. Obrir mà i compressió dels dits.
5. Cercles en el canell.
6. Buidatge suec.
7. Rodaments.
8. Moviment integrador.

e) Cara:

1. Front, obrir un llibre.
2. Damunt les celles.
3. Sins nasals i músculs de les galtes.
4. Relaxació de la mandíbula.
5. Orelles, coll i barbeta.
6. Moviment integrador del cap, tronc, braços, cames i peus.

f) Esquena:

1. Mans que reposen.
2. Vaivé.
3. Escombrada, part A.
4. Escombrada, part B.
5. Pentinat.

L'autora proposa, així mateix, acompanyar la realització d'aquestes sessions d'estratègies i recursos motivadors que permetin als infants mantenir l'atenció durant el moment del massatge. Així, cançons, jocs i contes sobre la pell poden ser protagonistes complementaris d'aquestes activitats que constitueixen, segons l'autora, una estratègia idònia per a la millora de la qualitat afectiva i emocional dels centres d'educació infantil.

Divulgació de la recerca – Universitat de les Illes Balears

Referència de la tesi

Títol: El masaje infantil aplicado a la escuela: nuevas estrategias para la mejora de la calidad afectiva y emocional en atención temprana

Autor: Maria Femenias Andreu

Departaments: Departament de Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'Educació i Departament de Pedagogia i Didàctiques Específiques

Àrea de coneixement: Pedagogia

Director: Joan Jordi Muntaner Guasp

Membres del tribunal

President

Dr. Eduard Rigo Carratalà

Departament de Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'Educació

Universitat de les Illes Balears

Vocals

Dr. Rafel Bisquerra Alzina

Departament de Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació

Universitat de Barcelona

Dra. Pilar Arnaiz Sánchez

Departament de Didàctica i Organització Escolar

Universitat de Múrcia

Dr. Antonio Sánchez Asin

Departament de Mètodes d'Investigació i Diagnòstic en Educació

Universitat de Barcelona

Secretari

Albert Sesé Abad

Departament de Psicologia

Universitat de les Illes Balears